

॥ ४२ ॥ इत्यारण्याकेपर्वणिनैलकंठीयेभारतभावदीपेएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥४३॥ ॥ ४३ ॥ नावमन्यइति ॥ १ ॥ २ ॥ स्थावराइतरेजनावाहियस्मात्अकर्माणोनजीवंतिअतःकर्मकर्तव्यमित्योजना तथाचायंप्रयोगः स्थावरजीविकाप्राक्कर्मपूर्विकाजीविकात्वात्कादिक्रियापूर्वकास्मदादिजीविकावदिति ॥ ३ ॥ स्थावरेषूक्तंन्यायंतिर्यष्टुयोजयति यावदिति सद्योजातस्यगोवत्सस्यस्तनपानादिप्रवृत्तिरपिस्वजनकसंस्कारहेतुप्राक्तनकर्मसत्त्वेप्रमाणमित्यर्थः यावद्गोस्तनपानादौस्तनपानादेरित्यर्थः यावच्छायोपसेवनात्प्रतिमाद्वारकभोगादित्यर्थः अयंभावः कौलिकशास्त्रप्रसिद्ध्याशत्रुनिर्मितायांचैत्रप्रतिमायांशत्रुणाकंटकादिनानुन्यायांचैत्रोव्यथते तत्रव्यथानिमित्तंआंतरंधातुवैषम्यंबाह्यंवाकंटकवेधादिनकिंचिदृष्टमस्तिकिंतुकेवलमदृष्टमेव अनेनैवन्यायेनजंतवःकर्मणाप्राचीनैववदन्तिजीवनंआमुवंति ॥ ४ ॥ जंगमेष्विति प्रेत्यमृत्वा ॥ ५ ॥ उत्थानंउत्तिष्ठतिप्रवर्ततेऽस्मादित्युत्थानंप्राक्कर्मसंस्कारःतंसर्वेपिप्राणिनःअभिजानंतिअनुभवंति ततःकर्मसुप्रवर्ततेतत्फलंचामुवंति तस्मात्कर्मतत्सं

यस्यप्रसादात्तद्भक्तोमर्त्यागच्छत्यमर्त्यतां ॥ उत्तमांदेवतांरुष्णेमावमंस्थाःकथंचन ॥ ४२ ॥ इतिश्रीमहाभारतेआरण्यकेपर्वणिअर्जुनाभिगमनपर्वणि
युधिष्ठिरवाक्येएकत्रिंशोऽध्यायः ॥ ३१ ॥ ॥४३॥ ॥४३॥ द्रौपद्युवाच नावमन्येनगहंचधर्मपार्थकथंचन ॥ ईश्वरंकुतएवाहमवमंस्येप्रजापतिं ॥ १ ॥
आर्ताहंप्रलपामीदमितिमांविद्धिभारत ॥ भूयश्चविलपिष्यामिसुमनास्त्वंनिबोधमे ॥ २ ॥ कर्मखल्विहकर्तव्यंजानतामित्रकर्शन ॥ अकर्मणोहिजीवंति
स्थावरानेतरेजनाः ॥ ३ ॥ यावद्गोस्तनपानाच्चयावच्छायापसेवनात् ॥ जंतवःकर्मणावृत्तिमाप्नुवंतियुधिष्ठिर ॥ ४ ॥ जंगमेषुविशेषेणमनुष्याभरतर्षभ ॥ इ
च्छंतिकर्मणावृत्तिमवाप्तुंप्रेत्यचेहच ॥ ५ ॥ उत्थानमभिजानंतिसर्वभूतानिभारत ॥ प्रत्यक्षंफलमश्नंतिकर्मणांलोकसाक्षिकं ॥ ६ ॥ सर्वेहिस्वसमुत्थानमुपजीवं
तिजंतवः ॥ अपिधाताविधाताचयथायमुदकेवकः ॥ ७ ॥ अकर्मणांविभूतानांवृत्तिःस्यान्नहिकाचन ॥ तदेवाभिप्रपद्येतनविहन्यात्कदाचन ॥ ८ ॥ सकर्मकुरुमा
ग्लासीःकर्मणाभवदंशितः ॥ कृतंहीयोभिजानातिसहस्रेसोस्तिनास्तिच ॥ ९ ॥ तस्यचापिभवेत्कार्यंविद्वद्दौरक्षणेतथा ॥ भक्ष्यमाणोत्थनादानानात्क्षीयेतहिम
वानपि ॥ १० ॥

स्कारपरंपरेयमनादिरित्यर्थः ॥ ६ ॥ सर्वेहीति यथायं वकः पूर्वसंस्कारावृत्त्यर्थो ध्यायति एवं धाता ईश्वरोऽपि अनादिसंस्कारवशात् पूर्वपूर्वकल्पस्वरूपामेव वृद्धिं करोति धाताय
था पूर्वमकल्पयदिति श्रुतेः तथा विधाता धर्मोऽपि पूर्वसंस्कारानुरोधेनैव कर्मणि प्रवर्तयति अन्यथा संसारानादित्वानभ्युपगमे कृतहानाकृताभ्यागमादिदोषः स्यादिति भावः ॥ ७ ॥ एवं प्राक्तनकर्म प्राबल्यमुपपाद्ये
हिकानामपि तेषां प्राबल्यमाह अकर्मणामिति याज्ञामुखचालनादिदृष्टयत्नशून्यानजीविकास्ति अतस्तदेव दृष्टफलं कर्मैव न विहन्यात् देवपरो भूत्वा न त्यजेदित्यर्थः ॥ ८ ॥ दंशितः सन्नद्धः कृतं कर्म कर्तुमिति
शेषः ॥ ९ ॥ तस्य कर्मणः कार्यप्रयोजनं रक्षणेऽर्थानामिति शेषः अनादानात् असंयहान् लब्धेनार्थेन न संतोषं व्यं किं नु द्विदृष्ट्यर्थं कर्म कर्तव्यमित्यर्थः ॥ १० ॥